
CARL ELFGREN:

ATT TJÄNA EN FURSTE

Kan man lära sig politik? Vad är det som skiljer politikens vinnare från dess förlorare? Detta är frågor som sysselsatt politiker och politiskt intresserade sedan antikens dagar. Det är frågor som Machiavelli ägnade uppmärksamhet i *Fursten*, och det är kring dessa frågeställningar Alistair McAlpine – tidigare skattmästare i Storbritanniens konservativa parti – skrivit boken *Tjänaren*.

McAlpine tillägnar boken ”den högst lysande baronessan Thatcher av Kesteven, Storbritanniens premiärminister 1979–1990, från en av hennes många tjänare, som tror att hon kunde ha tjänats bättre”.

Detta har fått många brittiska läsare att dra slutsatsen, att *Tjänaren* är en beskrivning av spelet i kretsen kring Thatcher. Det är säkert inte fel, men *Tjänaren* är mer än så. Det är en handbok, en guide till den sköna konsten att

överleva i politiken. Den berättar om de politiska färdigheter som inte lärs ut av skolor och universitet, utan som måste förvärfvas under lång tid i politiken, färdigheter som kommer av erfarenhet snarare än utbildning.

Tjänarens uppgift är att tjäna fursten och hans idé, skriver McAlpine. Detta gör han genom sin myt, som mycket medvetet byggs upp och som bidrar till att skapa osäkerhet kring tjänaren och hans person. Boken innehåller en lång rad beskrivningar och hur man bör hantera olika situationer, t ex hur motståndare och rivaler förgörs genom att man befordrar dem, eller hur man utnyttjar sammanträden. Dessa beskrivs som tämligen meningslösa eftersom tjänaren skall se till att ha gjort upp allting på förhand. När McAlpine skriver om hur ränker smids mot den furste som länge innehaft sitt ämbete är det lätt att både se parallellen till Margaret Thatchers fall 1990, och författarens bitterhet gentemot dem som beredde vägen för hennes avgång.

Tjänaren är en underhållande bok,

Tjänaren. Alistair McAlpine. Timbro 1993

---

fyllt med underfundiga kommentarer som att det är farligt att tänka i politiken. Eller att den idealiske tjänaren bör vara ungtkarl (så att han inte påverkas av hustrun) och en fyllig figur, vilket underblåser illusionen av en lat, trivsamt och icke alltför intelligent person.

Tjänaren är en satir av Machiavellis Fursten likaväl som av politiken i sig. Trots att den stundtals är krävande och ibland känns irrelevant kan den rekommenderas till den som strävar efter att överleva i politiken, eller som bara tycker att det är roligt att läsa om politik.

LARS WEDIN:

VINDKANTRING – POLITISK KURSÄNDRING 1942

Under 1942 kom allt starkare tecken på att Tyskland skulle förlora det andra världskriget.

Den svenska neutralitetspolitiken anpassade sig härefter varvid grunden kom att läggas till efterkrigspolitiken. Förändringen kom dock långsamt och Sveriges läge skulle ännu länge vara utsatt. Framför allt ansågs situationen i Norge kunna komma att bli farlig i samband med att Hitler-Tyskland skulle tvingas att förbereda slutstriden. Om denna tid handlar *Vindkantring* med undertiteln

---

VINDKANTRING, 1942 – politisk kursändring.
Bo Hugemark (red). PROBUS 1992.

1942 – politisk kursändring av Bo Hugemark (red). Boken är den fjärde i Militärhistoriska avdelningens serie av böcker om Sverige under det andra världskriget.

Boken går i högsta grad att läsa enbart som en skildring av en intressant epok. Särskilt intressant är det perspektiv, som boken ger på dagens situation. Nu, liksom då, är vi i en situation präglad av snabb förändring med stor osäkerhet. Då var förändringen präglad av storkrig med ännu osäker utgång. I dag har det av många fruktade storkriget just uteblivit. I stället möter vi konflikter, vars politiska och ekonomiska konsekvenser vi ännu bara kan spekulera i. Beslutssituationen

för våra politiker är dock ganska lika i de båda fallen; viktiga beslut måste tas trots stora osäkerheter.

Mot denna bakgrund är det inte uppmuntrande när Bo Hugemark i inledningen visar på mönstret av kort-siktighet i det politiska beslutsfattandet. Då hade vi flera gånger tur och klarade oss trots bristande förmåga att analysera situationen och se de strategiska alternativen. En förklaring till denna brist ges i Klaus-R. Böhmes beskrivning av de svenska militära bedömningarna av det tysk-sovjetiska kriget. Av såväl Böhmes som Lars Ericsons artiklar, den senare om militärrapporteringen från USA, framgår att underlag, som visade på de allierades seger disponerades. Rapporteringen gav naturligtvis inte en helt entydig bild, det hade nästan varit övernaturligt. Det intressanta är att försvarsstaben inte analyserade läget. Orsaken skulle ha varit att ÖB Thörnells fortfarande var övertygad om tyskarnas seger. Men regeringen tycks heller inte ha efterfrågat, eller saknat, den militära kunskapen! Tyvärr är detta ett inte helt okänt fenomen även under efterkrigstiden.

Bokens huvudkapitel är Kent Zetterbergs beskrivning av Sveriges strategiska situation, hur den förändrades och hur den bedömdes av de krigförande och hemma. Under 1942 ökade sakta Sveriges handlingsfrihet – vi fick större

möjlighet att påverka utvecklingen i närområdet. Detta berodde naturligtvis på krigslyckans förändring men också på att vår upprustning sakta började ge resultat – mer än 10 år från Hitlers maktövertagande! Vilket visar hur svårt det är att komma ikapp utvecklingen när man en gång upphört att följa den.

Tyskarna började detta år att frukta för ett allierat anfall mot Norge. De hade emellertid nu respekt för vår försvarsförmåga i norr och för vår flottas möjlighet att fylla en strategisk roll i Östersjön. Vår neutralitet sågs inte bara som fast utan till och med som ett "komplex". Även de allierade bedömde vår försvarsförmåga som relativt god. Riskerna för att vi skulle bli indragna i kriget kunde åter minska.

Av särskild relevans för dagens aktuella frågor är Wilhelm M. Carlgrens beskrivning av diskussionerna mellan Sverige, Norge och Storbritannien om politiken efter kriget. Då liksom nu måste viktiga strategiska avgöranden tas under stor osäkerhet. Samtalen kom att bli prolog till de senare misslyckade förhandlingarna om ett nordiskt försvarsförbund och därigenom för Nordens nuvarande strategiska situation.

En annan i högsta grad aktuell artikel är Lars Ulfvings om sjökriget mellan Sverige och Sovjetunionen. På samma sätt som när ubåtskränkningarna aktualiserades i början på 1980-talet var flottan

---

1942 illa rustad att möta hotet. 1942 var detta dock inte på samma sätt ett resultat av ett medvetet politiskt beslut. Av stort intresse är också att se kontinuiteten i den sovjetiska marinens tänkande. De ubåtsmän som trängde sig genom finsk-tyska minfält och trånga skärgårdar fick som vi nu vet moderna efterföljare. Om man i tid studerat den svenske marinattachés i Helsingfors rapporter från denna tid hade man kanske inte varit så förvånad 1980. Ett angränsande område behandlas i *Björn Gäfverts* artikel om kryssarna och den lätta flottans genombrott. Här är det främst beslutsfattandet ur teknisk och politisk synvinkel som fokuseras medan den marin-strategiska bakgrunden kommer i skymundan.

Andra ämnesområden som berörs är interneringar och propaganda. Erik Norbergs och Görand Andolfs artiklar behandlar det förstnämnda ämnet. Här blir såväl mänskliga aspekter – som när lägerchefen oroar sig för att de internerade skall börja onanera – och politiskt/folkrättsliga frågor belysta. De senare innebar ofta en svår balansgång mellan

humanitära och politiska hänsynstaganden. Den tyska propagandan och dess politiska konsekvenser beskrivs av Thomas Roth. Inte minst är det intressant att se hur lätt det är att välmenande människor, mer eller mindre medvetet, låter sig utnyttjas av diktaturens propaganda.

Boken avslutas, något oväntat, med en skildring av det uppenbarligen onödiga nederlaget på Java mot japanerna 1942. Stellan Bojerud gör här intressanta jämförelser inte bara med dåtidens svenska försvarsdogmer utan även med senare års.

Vindkantring är inte bara militärstrategi och politik. Artiklarna får must och färg genom att författarna har förmåga att föra in människan i sammanhanget. Många gånger ställer sig läsaren frågan hur det sedan gick för de internerade flygarna, för krigsfångarna och för de svenska flickor som blev förälskade i dessa tillfälliga gäster. Bara för att nämna några människor som berörs. Därigenom blir det militärpolitiska händelseförloppet också ett mänskligt drama.